

De herontdekking van ons koloniale verleden

Familiëgeschiedenissen zijn een prachtige manier om het koloniale verleden inzichtelijk te maken. Het laat de worsteling zien hoe we ons individueel tot deze beladen geschiedenis verhouden, schrijft Alies Pegtel. Gert Oostindie, Suze Zijlstra en Elena Beelaerts van Blokland vertellen welke rol onderzoek naar het koloniale verleden in hun leven speelt. *Auteur Alies Pegtel*

Ons koloniale verleden werd in de afgelopen decennia als het ware 'herontdekt', mede dankzij schrijvers van familiegeschiedenissen.

Het zijn vooral Nederlanders met familiebanden die terugvoeren naar de voormalige koloniën die ons hebben laten inzien dat er veel te lang is vastgehouden aan een rooskleurig geschiedbeeld van een koloniale natie vanuit het eenzijdige perspectief van de overheersers.

Op 15 augustus 1988 werd het Indisch Monument in Den Haag onthuld door koningin Beatrix. Daar wordt sindsdien jaarlijks een aparte herdenking georganiseerd ter nagedachtenis van de slachtoffers van de Japanse bezetting van voormalig Nederlands-Indië. Voor de gemiddelde Nederlander was de Tweede Wereldoorlog in Nederlands-Indië tot dan toe een 'verre oorlog' geweest. Emeritus-hoogleraar Gert Oostindie wijst dit aan als een belangrijke uitbreiding van de nationale herinneringscultuur. Het was ook een startpunt voor een realistischer geschiedschrijving, vanuit een groeiend bewustzijn dat het koloniale verleden een gedeelde geschiedenis is van heersers en overheersten.

Modern onderzoek toont dat geweld, racisme en onderdrukking evenzeer vaste bestanddelen waren van het Nederlandse koloniale rijk als de succesverhalen van de 17de-eeuwse Republiek. Veel Nederlanders werden pijnlijk geconfronteerd met een verleden waar ze niet trots op zijn. De term 'Gouden Eeuw' verdween uit musea. Oud-premier Mark Rutte bood namens de regering excuses aan voor het Nederlandse slavernijverleden. Niet langer wordt om de schaduwkanten van het kolonialisme heen gekeken, soms tot ongenoegen van mensen die daar nog altijd niet van willen horen.

Familiegeschiedenissen zijn een prachtige manier om het koloniale verleden inzichtelijk te maken. Het laat ook de worsteling zien hoe we ons individueel tot deze beladen geschiedenis verhouden, schrijft Alië Pegtel.

Gert Oostindie

Wetenschapper Gert Oostindie

Emeritus-hoogleraar Gert Oostindie (1955) is al decennialang spil in het onderzoek naar het koloniale verleden van Nederland. Hij was tot 2021 directeur van het Koninklijk Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde (KITLV) in Leiden, en van daaruit onder meer een van de leiders van het grote onderzoek naar 'onafhankelijkheid, dekolonisatie, geweld en oorlog in Indonesië, 1945-1950'.

In zijn boek *Rekenschap* uit 2023 blikt hij terug op zijn loopbaan als onderzoeker, die begon met zijn promotie in 1989 op een onderzoek naar slavernij in Suriname. Hij schreef voor het eerst ook uitvoeriger over zijn Surinaamse schoonvader Frank Koulen (1922-1985), die als militair met de geallieerden optrok tot Terneuzen. In die stad staat sinds 2017 een standbeeld van hem, een van de weinige standbeelden in Nederland voor iemand van kleur.

Lang aarzde Oostindie of hij zo uitdrukkelijk over zijn schoonvader moest schrijven. Mede omdat hij in felle discussies mikpunt is geweest van activisten die hem wegzetten als 'kleurontkende racist'.

U zou als witte geprivilegieerde man geen onbevooroordeeld onderzoek kunnen leiden naar slavernij of naar de onafhankelijkheidsoorlog van Indonesië.

'Juist daarom aarzde ik om het verhaal van mijn schoonvader nog eens op te schrijven. Zijn verhaal is veelzeggend omdat de Surinaamse Frank Koulen na zijn huwelijk met

een Zeeuws meisje opnieuw ver van huis moest om voor Nederland te vechten in Indonesië. Maar ik wilde niet dat mensen zouden denken dat ik over hem schreef uit effectbejag, om aan te tonen dat ik "deug".'

Waarom niet?

'Ik wilde voorkomen dat mijn persoonlijke geschiedenis mijn positie als onderzoeker zou vertroebelen in het publieke debat. Als historicus heb je geen autoriteit omdat je ergens een mening over hebt, of sterke emoties, maar omdat je verstand van zaken hebt. Maar omdat ik in Rekenschap niet alleen terugblik op hoe Nederland in de afgelopen decennia heeft nagedacht over het koloniale verleden, maar ook op mijn eigen inzichten, zou het raar zijn geweest als mijn schoonvader had ontbroken. Hij heeft mij, net als mijn schoonfamilie en mijn echtgenote natuurlijk beïnvloed. Zonder hen zou mijn blik afstandelijker en, ja, ook "witter" zijn geweest.'

U leidt sinds 2023 het onderzoek naar de rol van het huis Oranje-Nassau in de koloniale geschiedenis. Hoe is dat zo gekomen?

'In het najaar van 2022 verscheen Het *koloniale* en slavernijverleden van Hofstad Den Haag. Ik leverde daaraan onder meer een bijdrage over het huis van Oranje-Nassau, voortbordurend op mijn boek *De parels en de kroon* uit 2006. Ik concludeerde dat het onderzoek nog steeds in de verkennende fase zat en dat het tijd was dat de koloniale geschiedenis van de Oranjes eens grondiger zou worden uitgezocht. Niet lang daarna ben ik namens de koning benaderd door de Dienst Koninklijk Huis. Of ik eens wilde komen praten over hoe zo'n gedegen onderzoek eruit zou moeten zien. Uiteindelijk werd mij gevraagd zelf dat onderzoek te leiden. We waren het direct volledig eens dat een dergelijk onderzoek alleen zin zou hebben als het wetenschappelijk volledig onafhankelijk zou zijn.'

Bijzonder dat het zo snel van de grond kwam?

'Zeker. Met de koning heb ik hierover tevoren geen contact gehad; die had ik wel eens de hand geschud, maar niet meer dan dat. Hij wist wel wie ik ben en had misschien wel iets van mijn werk gelezen. Voor mijzelf was het verrassend, en ook wel grappig, dat ik nadat ik al was begonnen aan het onderzoek een podcast beluisterde waaraan Willem-Alexander meewerkte, ter gelegenheid

'Ik wilde niet dat mensen zouden denken dat ik over hem schreef uit effectbejag'

van tien jaar koningschap. Hij kreeg de vraag waarom hij mij had gevraagd voor een onderzoek naar het koloniale verleden van zijn familie. Hij antwoordde iets in de zin van: "Professor Oostindie zei dat dat de hoogste tijd was. Ik heb hem gezegd: ga je gang maar". Zo gaan die dingen natuurlijk niet letterlijk. Maar het tekent wel zijn openheid. Hij wil het hele verleden van het Huis Oranje-Nassau onder ogen zien. Hij heeft zich publiekelijk uitgesproken over het Nederlandse falen bij de Jodenvervolging en daarbij uitdrukkelijk zijn overgrootmoeder Wilhelmina genoemd. Daarin passen ook zijn excuses over de slavernij en het militaire geweld in Indonesië. Kennelijk wil hij een opener rol innemen ten opzichte van het verleden. Dit past ook bij de kanteling in de tijdgeest van "kolonialisme is vanzelfsprekend" naar "hoe heeft dit kunnen gebeuren?"'

Na bijna vier jaar onderzoek wordt het resultaat in oktober verwacht?

'Zeker. Inhoudelijk kan ik er tot dan niets over zeggen. We hebben er met zestig mensen aan gewerkt. Er verschijnen vier thematische bundels; ik schrijf zelf een vijfde, samenvattend publieksboek.'